

Vlinderstand ^{en libellen} 2016

Een miljoen. Zoveel bruin zandoogjes werden er sinds 1990 in het meetnet vlinders ingevoerd. Die magische grens passeerden we in 2015. En het bijzondere is: geen van de andere vlindersoorten in ons land komt ook maar in de buurt. De totalen van alle andere soorten liggen onder de 500.000. Het duurt dus nog wel even voordat een volgende vlindersoort de magische grens passeert. De eerstvolgende kandidaat is het klein geaderd witje. Prognose? Niet voor 2040!

Bescherming gebaseerd op kennis, dat is waar De Vlinderstichting voor staat. Al meer dan dertig jaar doen wij trendonderzoek naar het voorkomen van vlinders en libellen en achterha-

len we de oorzaken van de verandering daarin. Een belangrijke basis daarvoor is de jarenlange inspanning van vrijwillige tellers die in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring voor ons volgens een vaste methodiek vlinders en libellen tellen. Samen hebben ze in ruim 100.000 uur meer dan twee keer de aarde rondgelopen. Een geweldige en onmisbare bijdrage aan kennisontwikkeling en vlinderbescherming!

Op basis van dit onderzoek kunnen wij, als geen ander, beheerders en beleidsmakers informeren en adviseren over wat zij kunnen doen om de bedreigde vlinders te helpen. Want bescherming kunnen wij alleen samen met de terreineigenaren. Niet alleen natuurbeheerders, maar ook provincies, gemeenten, waterschappen en bedrijven. In deze Vlinderstand geven wij voorbeelden van hoe het juist daar met de vlinders en libellen gaat. Met daarbij de nadrukkelijke oproep: help mee en zorg voor een vlindervriendelijke – en daarmee biodiversiteitsrijke – leefomgeving. Want daarvan profiteert de hele natuur. En wij mensen kunnen er extra van genieten.

Wanneer u hierover meer wilt weten, kijk dan op onze website vlinderstichting.nl, of neem contact op met een van onze deskundigen. Wij helpen u graag!

Titia Wolterbeek

Directeur De Vlinderstichting

Dit was 2015

“ Vrijdagmiddag 10 juli. Prachtig weer voor de excursie met onze Raad van Toezicht. Vanuit het plaatsje Nederland voeren we door de Weerribben. We hadden geluk: een grote vuurvlinder. En dan, drijvend op een lelieblad, de blauwe glans van een grote weerschijnvlinder. Wat bijzonder. Echt genieten! ”

Titia Wolterbeek

Meer informatie

dagvlinders: anthonie.stip@vlinderstichting.nl

libellen: tim.termaat@vlinderstichting.nl

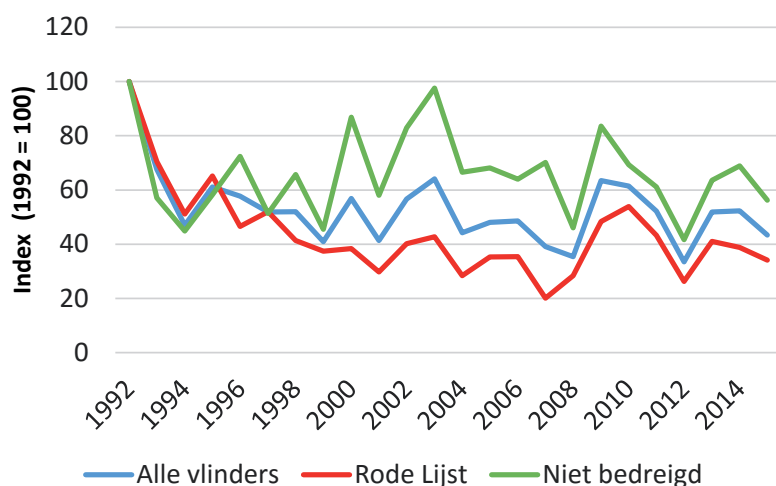
nachtvlinders: ties.huigens@vlinderstichting.nl

provincies: gerdien.bos@vlinderstichting.nl

bedrijven: albert.vliegenthart@vlinderstichting.nl

Hoe gaat het met de dagvlinders?

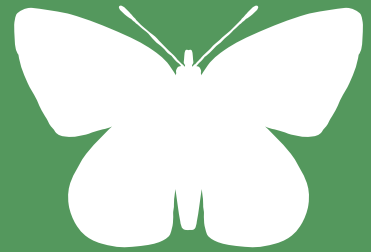
Dankzij de inspanningen van de 750 meetnetvrijwilligers kan De Vlinderstichting de vraag hoe het met de dagvlinders gaat, beantwoorden. Onze enthousiaste tellers voeren – vaak al jaren achtereen – tellingen uit voor het meetnet Vlinders. Zo wordt in de gaten gehouden hoe het met de dagvlinders in ons land gesteld is.

Index van de Nederlandse dagvlinders 1992 - 2015.

Het gaat niet al te best. 2015 was een matig vlinderjaar. Ook algemeen voorkomende soorten als groot koolwitje en dagpauwoog werden maar weinig gezien. Op de lange termijn bezien gaan drieëntwintig dagvlindersoorten in aantal achteruit. Vooruitgang is er bij vijftien soorten te bespeuren en tien soorten hebben stabiele populaties. Van drie vlindersoorten is de trend onzeker. De dagvlinders die op de Rode Lijst staan, presteren slechter dan de soorten die hier niet op staan. Wel is er de laatste tien jaar sprake van enig herstel bij de meest bedreigde soorten.

Vlinderhabitats koelen af

Het klimaat in Nederland warmt op. We zien het terug in de opmars van zuidelijke vlindersoorten zoals het staartblauwtje en het tijgerblauwtje, die in 2015 op diverse plekken zijn gezien. Je zou misschien verwachten dat alle vlindersoorten die van warmte houden profiteren van klimaatopwarming. Het tegengestelde blijkt echter waar: veel warmteminnende vlindersoorten nemen sterk in aantal af. Daar is een verklaring voor. Het zijn namelijk de vlinders die als eitje of rups de winter doorbrengen die van warmte houden. Ze hebben in het voorjaar de warmte nodig om zich snel tot vlinder te kunnen ontwikkelen. Maar op de plekjes waar de rupsen van deze vlinders leven, het microklimaat, koelt het juist af. Een van de oorzaken hiervan is een langer groeiseizoen van planten als gevolg van warme najaarsen en zachte winters. Dit leidt tot een hogere, meer gesloten vegetatie waar koelere omstandigheden heersen. Ook een overschot aan meststoffen in de bodem draagt bij aan de afkoeling. Er zijn voor de warmteminnende vlinders steeds minder plekjes te vinden die warm genoeg zijn om de hele levenscyclus te voltooien. In het warmer wordende Nederland is het paradoxaal genoeg voor vlinders die van warmte houden steeds meer armoe troef. Goed beheer kan echter een groot verschil maken: kleinschalig maaien, plaggen of hakhoutbeheer kan veel vlinders helpen.

Het tijgerblauwtje is in 2015 op diverse plekken gezien.

De aantaltrend van warmteminnende vlindersoorten is negatief. Weergegeven is de gemiddelde index van soorten die als ei of rups overwinteren, uitgezonderd de soorten die op struiken of bomen hun eitjes leggen. In totaal zijn indexen van 26 soorten gebruikt, zoals bont dikkopje, bruine vuurvlieder, argusvlieder en heivlieder. Zeldzame nieuwkomers uit het zuiden (die ook warmteminnend zijn) vallen echter buiten de selectie door het beperkte aantal telroutes waar ze vooralsnog voorkomen.

Dit was 2015

“ 2015 was het jaar van het scheefbloemwitje, een nieuwe soort voor Nederland. Maar 2015 was ook het jaar van de kommavlieder. In de Ullingse Bergen zagen we tijdens een vlak-dekkende inventarisatie meer dan 100 individuen. Ook in andere gebieden, zoals de Hoge Veluwe, was de soort veel talrijker dan de jaren ervoor. ”

Kim Huskens

Deze kleine vuurvlieder heeft een warm plekje opgezocht.

Stijging

- Het gaat al sinds de eeuwwisseling de goede kant op met de **gehakkelde aurelia**. Geholpen door een warmer klimaat breidt ook het verspreidingsgebied uit. De gehakkelde aurelia is nu anderhalf keer zo talrijk als begin jaren negentig.
- De tamelijk kieskeurige **bruine vuurvliinder** is flink talrijker geworden: sinds 1992 zijn de aantallen ruimschoots verdubbeld. Het verspreidingsgebied daarentegen is wel afgenomen, dus het gaat vooral op bekende plekken op de Veluwe beter met de soort.

Stabiel

- Zowel in aantallen als in verspreiding is het **groentje** al jarenlang tamelijk stabiel. Gevarieerde overgangen van bos naar heide zijn gelukkig nog op voldoende plekken in ons land te vinden, mede dankzij goed beheer.
- Als rasopportunist is er voor de **kleine vos** altijd wel een plekje te vinden waar de vlinder het naar de zin heeft. De rupsen leven van brandnetels en daaraan is er geen gebrek in ons land. Hoewel er goede en magere jaren zijn, is de kleine vos over een lange periode stabiel in aantal te noemen.

Daling

- Het **groot koolwitje** is nog steeds wijd verspreid in ons land aanwezig. Sluipenderwijs nemen de aantallen echter hard af: er resteert nog maar een derde van de populatie in begin jaren negentig.
- Van steeds meer locaties is de **bruine eikenpage** verdwenen. Zowel de aantallen als de verspreiding nemen in rap tempo af. Mogelijk speelt verzuring en de daarbij optredende sterfte van jonge eikjes een rol. De Vlinderstichting dringt aan op nader onderzoek naar de oorzaken en potentiële oplossingen voor dit probleem.

Dankzij de 750 meetnetvrijwilligers kan De Vlinderstichting de vraag beantwoorden hoe het met de dagvlinders gesteld is.

Dit was 2015

“ Een van de geweldige belevenissen van 2015 was het filmen van de keizersmantel in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Prachtig! Meerdere mannetjes, vrouwtjes en zelfs paring goed voor de lens gekregen. Wie had dat kunnen denken in Nederland? ”

Annette van Berkel

	Kaasjeskruidikkopje	
	Boswitje	
	Klaverblauwtje	
	Bont zandoogje	
	Boomblauwtje	
	Bruin dikkopje	
1	Gehakkelde aurelia	
	Koninginnenpage	
	Oranjetipje	
	Bont dikkopje	
	Kleine vuurvinder	
	Veenhooibeestje	
2	Bruine vuurvinder	
	Grote parelmoervinder	
	Icarusblauwtje	
3	Groentje	
	Eikenpage	
	Hooibeestje	
	Bruin zandoogje	
	Kleine ijsvogelvinder	
	Klein koolwitje	
	Citroenvinder	
4	Kleine vos	
	Klein geaderd witje	
	Koevinkje	
	Groot dikkopje	
	Bruin blauwtje	
	Donker pimperlauwtje	
	Veenbesblauwtje	
	Landkaartje	
	Oranje zandoogje	
	Aardbeivinder	
	Heideblauwtje	
	Veenbesparelmoervinder	
5	Groot koolwitje	
	Dagpauwoog	
	Heivinder	
	Kleine parelmoervinder	
	Kommavinder	
	Zilveren maan	
	Sleedoornpage	
	Duinparelmoervinder	
	Zwartsprietdikkopje	
	Gentiaanblauwtje	
6	Bruine eikenpage	
	Argusvinder	
	Spiegeldikkopje	
	Kleine heivinder	
	Onzeke:	
	Bosparelmoervinder	
	Veldparelmoervinder	
	Geelsprietdikkopje	

De aantelstrend van vlinders in Nederland.
De figuur is gebaseerd op het meetnet dag-
vlinders uit de periode 1992 - 2015.

Boerenlandvlinders in de provincie

Net als in de rest van Europa staan ook de Nederlandse boerenlandvlinders onder druk. Door de intensieve bewerking op steeds grotere monotone percelen, is veel kleur uit het boerenland verdwenen. Ook in wegbermen staan minder bloeiende planten dan van oudsher. In de afgelopen 25 jaar zijn de meeste soorten die typisch zijn voor het buitengebied, sterk achteruitgegaan. Zoomen we echter in op de laatste 10 jaar, dan zien we een positiever beeld. De achteruitgang lijkt langzaam te zijn gestopt.

Kleurrijke dooradering

Dat de boerenlandvlinders in de afgelopen tien jaar niet veel verder achteruit zijn gegaan, wil niet zeggen dat het nu goed met ze gaat. We zijn nog lang niet terug bij de uitgangssituatie. Je zou kunnen zeggen dat het dieptepunt is bereikt en dat de vlinderstand zich nu langzaam herstelt. De vlinders zijn dan wel verdwenen van de monotone gras-

landen, maar we vinden ze nog in randen, overhoekjes en wegbermen. Of met andere woorden: in de kleurrijke dooradering van het landschap. De uitdaging is nu dat we juist die plekken behouden en uitbreiden, zodat het gehele boerenland doorsneden wordt door gevarieerde bloemrijke linten.

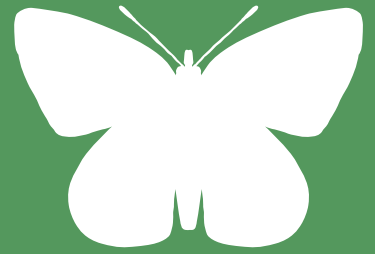

Typisch Nederlands, maar een woestijn voor vlinders: uitgestrekte groene weiden, met maar heel weinig bloemen.

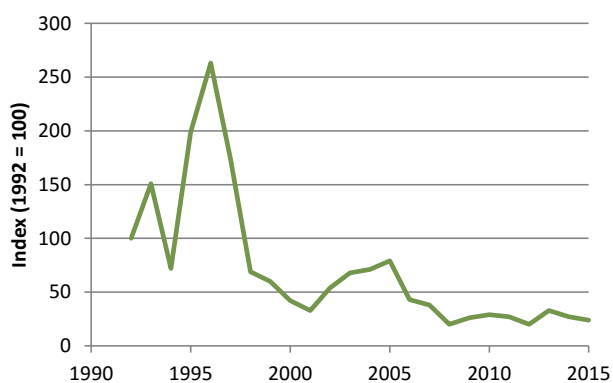
Ook in de meeste wegbermen is voor vlinders weinig te halen.

Zwartsprietdikkopje

Vlinders houden van variatie en structuur.

Het zwartsprietdikkopje is een boerenlandvlinder die in 25 jaar sterk achteruit is gegaan, maar de laatste 10 jaar vrij stabiel blijft.

Dit was 2015

“ Dit jaar was de viering van het grote vuurvlinder-jubileum. Deze soort werd 100 jaar geleden ontdekt door een Friese schooljongen. Heel speciaal was de zonovergoten vaarexcursie met enthousiaste leerlingen van basisschool De Vuurvlinder uit Sneek door natuurgebied De Weerribben.”

Henk de Vries

Provinciale trends

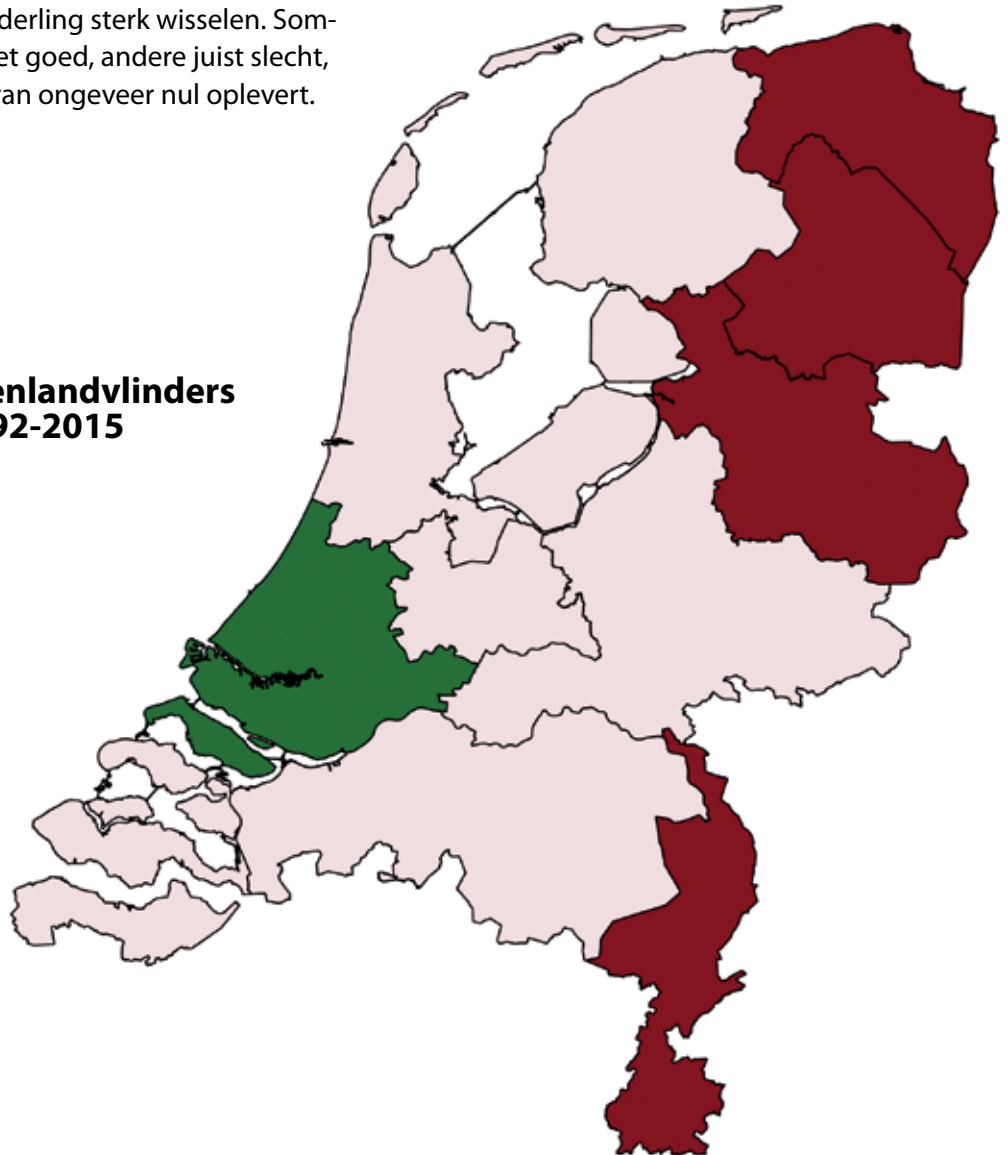
De trends van de boerenlandvlinders in de laatste vijftientig jaar verschillen per provincie. Drenthe scoort het slechtst, op de voet gevolgd door Overijssel. Ook in Groningen en Limburg namen de boerenlandvlinders af. Zuid-Holland doet het beter met een duidelijk positieve trend. Opmerkelijk is dat voornamelijk het oosten van ons land rood gekleurd is, terwijl boerenlandvlinders het in het westen iets beter doen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de westelijke provincies, met veel intensieve landbouw, hun dieptepunt al meer dan 25 jaar geleden bereikten, en dat de vlinderstand in de laatste jaren een begin heeft gemaakt met een voorzichtig herstel. Het positieve nieuws hiervan is dat het daadwerkelijk mogelijk lijkt dat de boerenlandvlinders zich in de dooradering van het landschap handhaven en herstellen. Overigens is het grootste deel van Nederland niet gekleurd. Dit betekent dat de trends van de boerenlandvlinders in deze provincies onderling sterk wisselen. Sommige soorten doen het goed, andere juist slecht, wat een netto trend van ongeveer nul oplevert.

Agrarisch natuurbeheer aan zet

Begin dit jaar is het nieuwe Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer van start gegaan. Boeren kunnen binnen deze regeling subsidie aanvragen voor het uitvoeren van natuurvriendelijke maatregelen op hun bedrijf. Deze aanvragen worden door de agrarische collectieven gebundeld tot een regionaal plan en ingediend bij de provincie. Helaas hebben dagvlinders en andere insecten nauwelijks een plek gekregen in het nieuwe beleid. Om in agrarisch gebied iets voor boerenlandvlinders te bereiken, moet er dus iets extra's gedaan worden. En dat extra's blijkt, met name in de oostelijke provincies, hard nodig. Boerenlandvlinders zien graag weer bloemen en variatie verschijnen in de dooradering van het landschap. Dat kan alleen wanneer boeren, collectieven, overheden, burgers en bedrijven zich gezamenlijk inzetten voor het stimuleren van de biodiversiteit in het agrarisch gebied. Helpt u mee?

Trends van boerenlandvlinders per provincie 1992-2015

- afname
- wisselend
- toename

De boerenlandvlinders zijn:

- geelsprietdikkopje
- zwartsprietdikkopje
- groot dikkopje
- klein geaderd witje
- oranjetipje
- kleine vuurvlinder
- icarusblauwtje
- bruin blauwtje
- argusvlinder
- koevinkje
- hooibeestje
- bruin zandoogje
- oranje zandoogje

Geelsprietdikkopje.

Zwartsprietdikkopje.

Groot dikkopje.

Klein geaderd witje.

Oranjetipje.

Kleine vuurvlinder.

Icarusblauwtje.

Bruin blauwtje.

Argusvlinder.

Koevinkje.

Hooibeestje.

Bruin zandoogje.

Oranje zandoogje.

Hoe gaat het met de libellen?

Libellen hebben een heel andere levenscyclus dan vlinders en stellen ook andere eisen aan hun leefomgeving. In plaats van herbivore larven op het land hebben libellen carnivore larven onder water. Ook de aantalsontwikkeling van libellen is anders, in positieve zin.

Veel libellensoorten zijn de laatste decennia vooruitgegaan. Dat heeft te maken met forse verbeteringen in de waterkwaliteit en veel aandacht voor het herstel van waterrijke natuur. Daarnaast zijn veel libellen echte warmteminnaars die vooruitgaan door de klimaatverandering.

Deze positieve balans blijkt uit zowel de populatiemonitoring (de resultaten van het Landelijk Meetnet Libellen) als uit het verspreidingsonderzoek. De verspreidingstrends geven het meest complete beeld, omdat deze voor meer soorten betrouwbaar zijn dan de populatietrends.

Het is natuurlijk niet alleen maar feest. Soorten als speerwaterjuffer, maanwaterjuffer en venglazenmaker hebben het moeilijk. De oostelijke witsnuitlibel lijkt na een recente hervestiging in Nederland nu toch weer te zijn verdwenen. Dit zijn alle vier kritische soorten die juist kenmerkend zijn voor koelere omstandigheden. Bovendien hebben veel soorten die nu vooruitgaan hun oude niveau van omstreeks 1950 nog lang niet bereikt.

Er blijft werk aan de winkel, maar libellen tonen aan dat milieumaatregelen en natuurherstel effectief zijn en direct worden beloond.

Stijging

- **De vuurlibel** is een schoolvoorbeeld van een soort die maximaal heeft geprofiteerd van de klimaatopwarming. In twintig jaar tijd heeft deze voorheen Zuid-Europese soort praktisch heel Nederland weten te veroveren.
- **De gevlekte witsnuitlibel** is een kritische soort van schone wateren met een rijk gestructureerde verlandingsvegetatie. Door kwaliteitsverbeteringen in dit habitattype heeft de soort zich spectaculair uitgebreid.

Stabiel

- **De bloedrode heidelibel** is een weinig kritische soort van allerlei vegetatierijke wateren. Zijn verspreiding is stabiel.
- **De houtpantserjuffer** is gebonden aan locaties waar bomen en struiken op de oever staan. Eitjes worden afgezet in takken die over het water hangen en brengen daar de winter door. De soort is stabiel.

Daling

- **De zwarte heidelibel** is een algemene soort, die heel hoge dichtheden bereikt in sterk verzuurde vennen. De soort gaat achteruit, wat mogelijk verband houdt met verbetering van de waterkwaliteit van vennen. Maar misschien werkt ook de klimaatverandering in zijn nadeel.
- **De maanwaterjuffer** is een vrij zeldzame soort van voedselarme vennen en hoogvenen en heeft een noordelijke verspreiding in Europa. Vanaf ongeveer 2005 gaat de soort achteruit. De oorzaken hiervan zijn nog onvoldoende duidelijk.

Dit was 2015

“ Dit jaar werd de tuinvlindertelling officieel geopend in de tuin van een teller. Een prachtige dag met taart, veel gasten en natuurlijk allerlei vlinders. Ambassadeur Lodewijk Hoekstra deed samen met tuineigenares Willy de eerste telling en zag onder andere een bont zandoogje en een klein koolwitje. ”

Ineke Radstaat

1

2

3

4

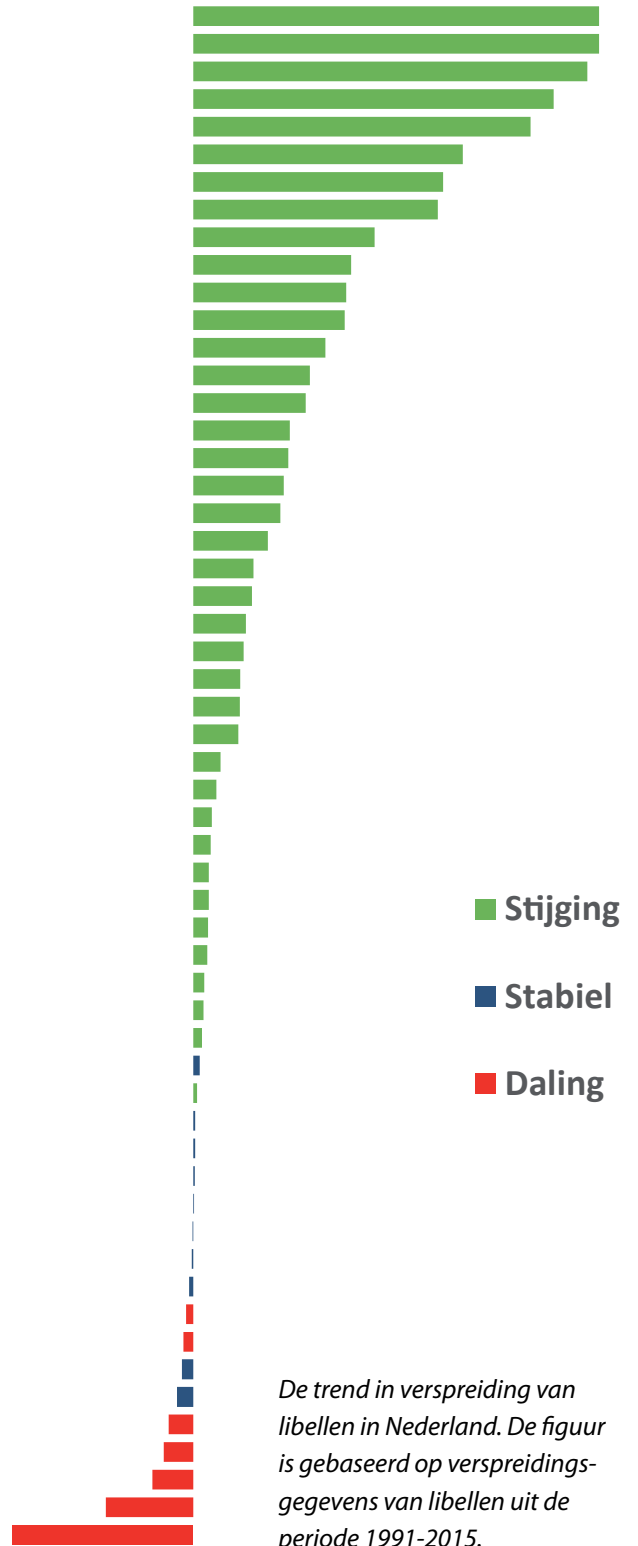

5

6

- 1 Vuurlibel
- Zwervende heidelibel
- Zuidelijke keizerlibel
- 2 Gevlekte witsnuitlibel
- Bandheidelibel
- Bruine winterjuffer
- Gevlekte glanslibel
- Zuidelijke oeverlibel
- Noordse winterjuffer
- Beekrombout
- Noordse glazenmaker
- Kanaaljuffer
- Hoogveenglanslibel
- Vroege glazenmaker
- Koraaljuffer
- Tengere pantserjuffer
- Tengere grasjuffer
- Zwervende pantserjuffer
- Bruine korenbout
- Beekoeverlibel
- Bosbeekjuffer
- Grote keizerlibel
- Smaragdlibel
- Blauwe breedscheenjuffer
- Kleine roodoogjuffer
- Gewone bronlibel
- Glassnijder
- Platbuik
- Bruinrode heidelibel
- Noordse witsnuitlibel
- Weidebeekjuffer
- Gewone oeverlibel
- Azuurwaterjuffer
- Venwitsnuitlibel
- Grote roodoogjuffer
- Viervlek
- Vuurjuffer
- Paardenbijter
- Groene glazenmaker
- Steenrode heidelibel
- Tangpantserjuffer
- Variabele waterjuffer
- Watersnuffel
- Bruine glazenmaker
- Metaalglanslibel
- 3 Bloedrode heidelibel
- 4 Houtpantserjuffer
- Lantaarntje
- Blauwe glazenmaker
- Speerwaterjuffer
- Plasrombout
- Gewone pantserjuffer
- 5 Zwarte heidelibel
- 6 Maanwaterjuffer
- Venglazenmaker
- Geelplekheidelibel

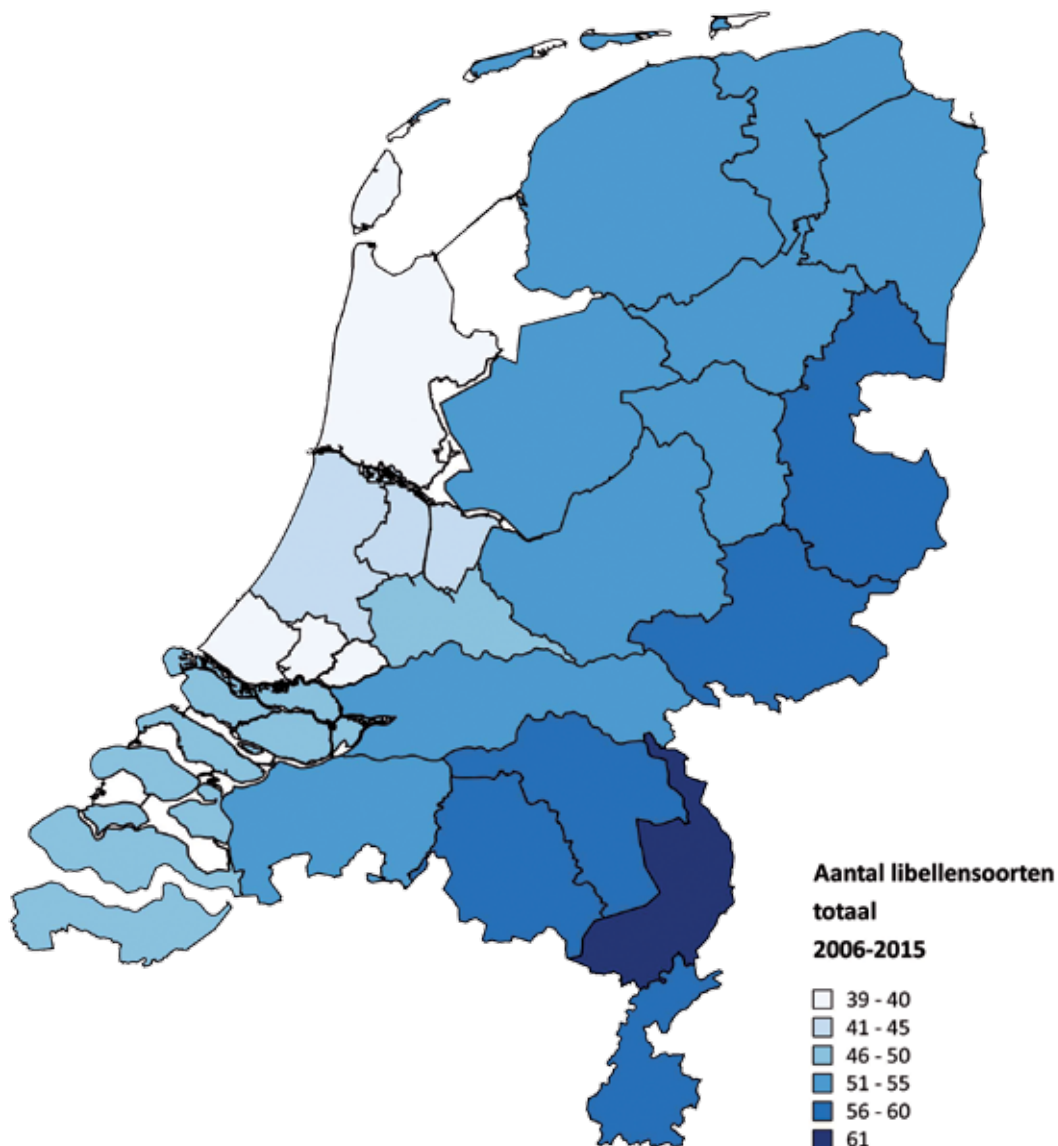

De trend in verspreiding van libellen in Nederland. De figuur is gebaseerd op verspreidingsgegevens van libellen uit de periode 1991-2015.

Waterschappen belangrijk voor libellen

Libellen leven het overgrote deel van hun leven als larve onder water en stellen daarbij allerlei eisen aan hun aquatische leefomgeving. Welke soorten in een regio kunnen voorkomen hangt af van de beschikbaarheid van specifieke watertypen, de kwaliteit van het water en de mate van variatie in vegetatie- en bodemstructuur. Hoe beter de waterkwaliteit en hoe meer variatie, hoe meer libellensoorten er kunnen voorkomen.

Waterschappen zijn van grote betekenis voor libellen. Nederland heeft momenteel 23 waterschappen die een belangrijke rol spelen bij het beheer van onze watersystemen. Zij streven verschillende maatschappelijke doelen na, zoals het beperken van wateroverlast en het mogelijk maken van landbouw. Maar ook het verhogen van de ecologische waarde van het watersysteem is een belangrijk doel. Door het treffen van natuurherstelmaatregelen, anti-verdrogingsmaatregelen, het terugdringen van meststoffen in het water en het beheer van oevervegetaties dragen waterschappen in belangrijke mate bij aan de habitatkwaliteit van libellen. Het is daarom interessant om te bekijken welke waterschappen het belangrijkste zijn voor libellen, in termen van het aantal soorten dat er voorkomt.

Totaal aantal soorten

Het totaal aantal libellensoorten dat de afgelopen tien jaar is waargenomen, verschilt per waterschap. De oostelijke waterschappen, met meer dan 55 waargenomen soorten, komen als meest soortenrijk uit de bus. Waterschap Peel en Maasvallei voert de lijst aan met 61 soorten. Natuurlijk komen deze soorten niet allemaal voor in waterlichamen die door de waterschappen worden beheerd. De soortenrijkdom wordt primair bepaald door de diversiteit van watertypen op landschapsschaal. Die is in de oostelijke helft van Nederland het grootst. Vennen en hoogvenen zijn bijvoorbeeld belangrijke libellenbiotopen die voornamelijk in Oost-Nederland voorkomen, terwijl ze niet onder de directe beheerinvloed van waterschappen vallen. Maar omdat waterschappen mede bepalend zijn voor de regionale grondwaterstand, hebben ze vaak toch een belangrijke indirecte invloed op de libellenstand van deze watertypen.

Voor sommige libellenrijke watertypen hebben waterschappen wel een directe verantwoordelijkheid. De beste voorbeelden daarvan zijn beken en wateren in laagveen- en veenweidegebieden.

In Oost- en Zuid-Nederland komen de meeste libellen voor die gebonden zijn aan stromend water van goede kwaliteit.

Waterschappen hebben een directe verantwoordelijkheid voor libellen in laagveen- en veenweidegebieden.

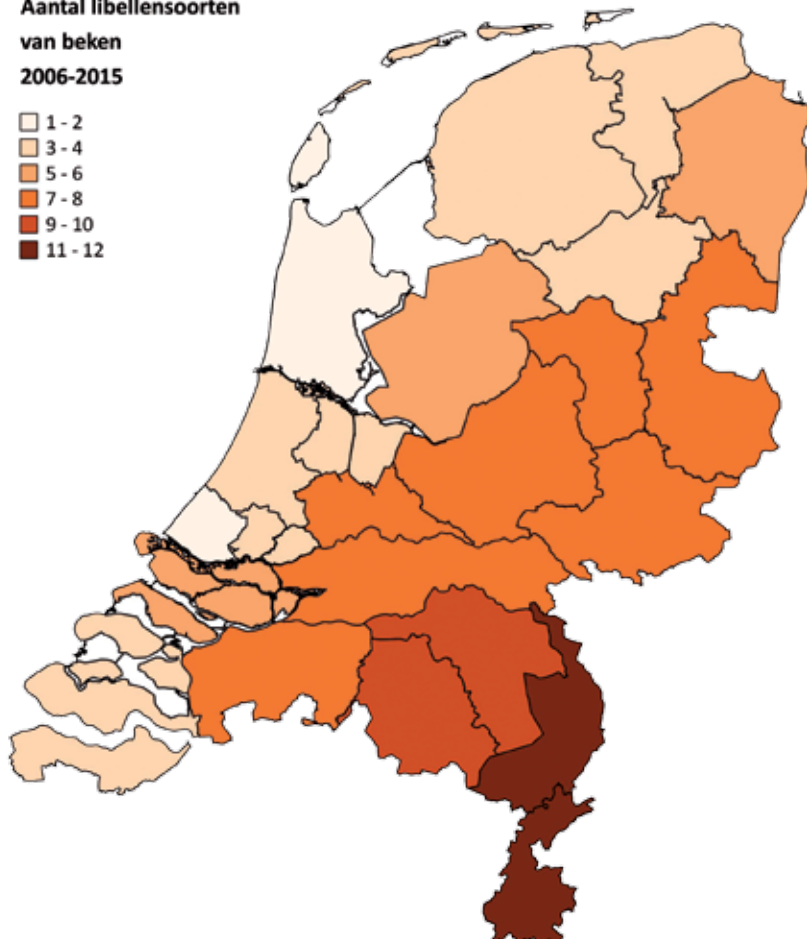
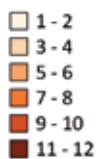
Dit was 2015

“ Meestal gaan de koolwitjes uit onze vlinderkweek naar kinderen op de basisschool, maar dit jaar zijn zij ook losgelaten in het met glas overkaptedriesterrenrestaurant De Librije. De koolwitjes die we daar hebben gebracht, ontwikkelden zich heel goed in de rijke plantengroei.”

Liesbeth van Agt

**Aantal libellensoorten
van beken
2006-2015**

Libellen van beken

De beken bevinden zich voornamelijk op de zandgronden van Oost- en Zuid-Nederland. Het is dus niet verwonderlijk dat hier de meeste libellen voorkomen die gebonden zijn aan stromend water van goede kwaliteit. Waterschap Peel en Maasvallei blijkt met twaalf soorten het meest waardevol te zijn voor deze groep, maar wordt op de voet gevolgd door Waterschap Roer en Overmaas (elf soorten) en Waterschap Aa en Maas (tien soorten).

Beekrombout klimt uit het dal

De beekrombout is een kenmerkende soort van zuurstofrijke beken en rivieren met een hoog zuurstofgehalte en veel variatie in bodemsediment. Deze libel is door een diep dal gegaan. In een groot deel van de twintigste eeuw had de beekrombout nog maar één populatie, in de Beerze. Sinds de jaren '90 hebben talloze maatregelen bij verschillende waterschappen ervoor gezorgd dat de soort zich weer herstelt. Beekherstelprojecten hebben geleid tot meer gevarieerde beekbodems, terwijl verbeterde rioolwaterzuivering in combinatie met een strenger mestbeleid gezorgd hebben voor een sterk verbeterde waterkwaliteit. De laatste tien

jaar is de beekrombout weer in 14 waterschappen waargenomen en de soort breidt zich nog steeds uit naar nieuwe beken. Ook andere soorten van stromend water laten een recente toename zien, zoals de weidebeekjuffer, blauwe breedscheenjuffer, gaffellibel en bandheidelibel.

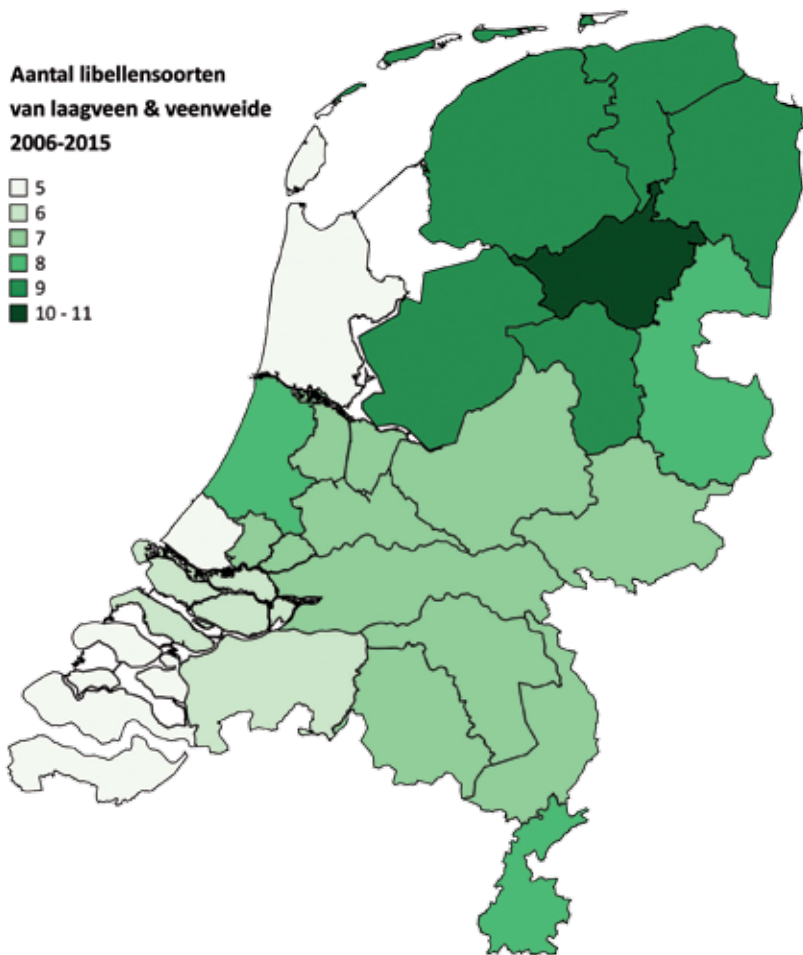
Krabbenscheervriendelijk beheer voor de groene glazenmaker

De groene glazenmaker is een kritische kensoort van sloten en petgaten in laagveen- en veenweidegebieden waarin de plant krabbenscheer groeit. Alleen in dichte velden van deze plant worden de eitjes afgezet. De groene glazenmaker staat op de Rode Lijst als kwetsbaar en wordt beschermd door de Flora- en faunawet. Waterschappen en boeren kunnen bijdragen aan zijn bescherming door de bemesting van graslandpercelen te verminderen, waterpeilen te verhogen en sloten 'krabbenscheer-

vriendelijk' te baggeren en te schonen. Een combinatie van deze maatregelen heeft aantoonbaar geleid tot meer krabbenscheer en meer groene glazenmakers. De Vlinderstichting kan over deze maatregelen in meer detail adviseren.

Aantal libellensoorten
van laagveen & veenweide
2006-2015

Libellen van laagveen- en veenweidegebieden

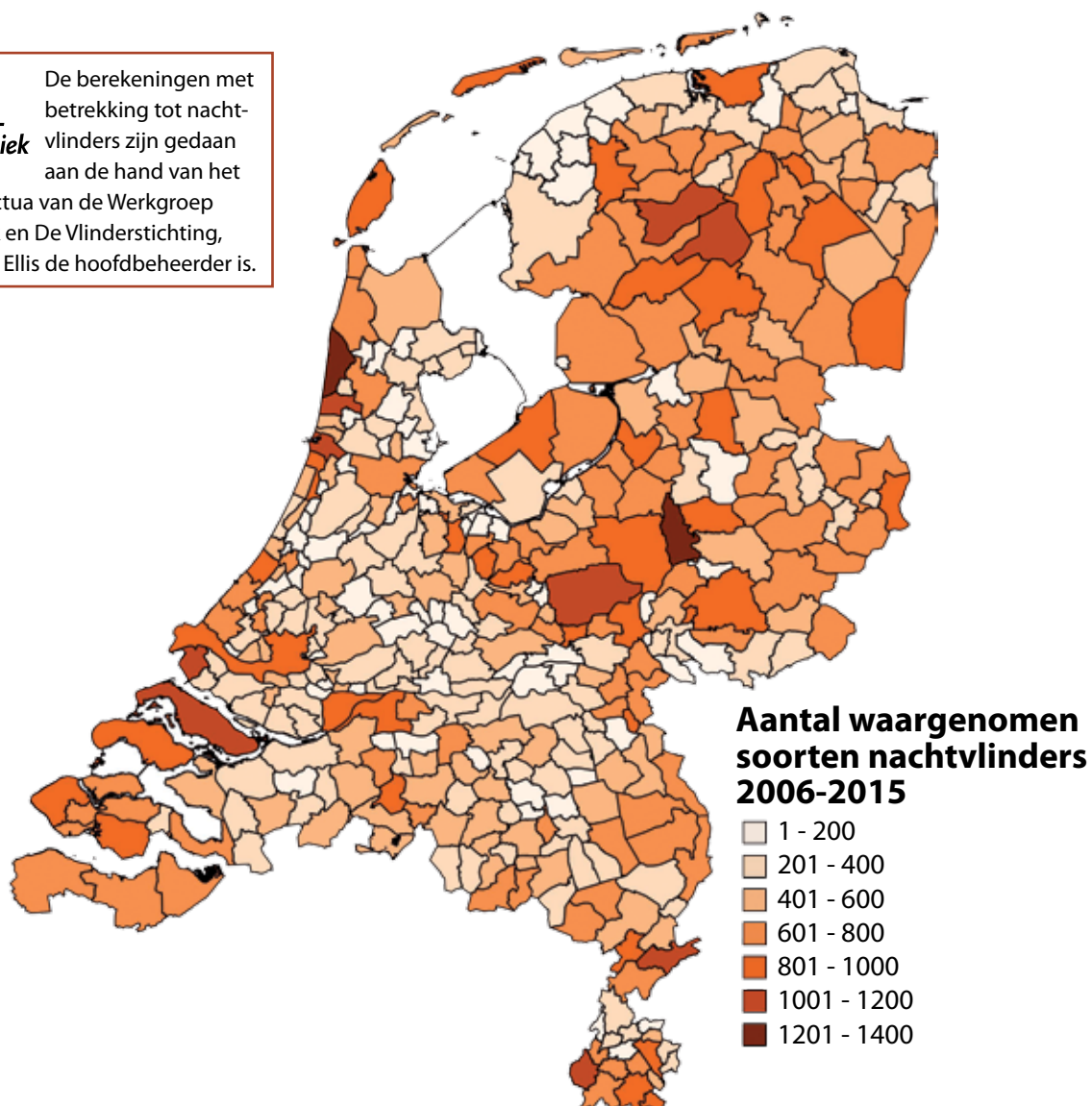
Laagveen- en veenweidegebieden bevinden zich hoofdzakelijk in Laag-Nederland. Waterschap Reest en Wieden komt als meest waardevol uit de bus met elf laagveenafhankelijke soorten. Binnen dit waterschap ligt onder andere het Nationaal Park Weerribben-Wieden, een natuurgebied dat internationaal van grote waarde is voor allerlei soorten van laaglandmoerassen. Per 1 januari 2016 is dit waterschap overigens gefuseerd met Waterschap Groot Salland, tot Waterschap Drents Overijsselse Delta (niet op de kaart). Opvallend is verder dat de veenweidegebieden in Friesland en Groningen meer laagveensoorten hebben dan die in Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht.

Nachtvlinders in elke gemeente

In Nederland leven ruim 2300 soorten nachtvlinders. Of je nu in de stad bent of in een natuurgebied, overal komen nachtvlinders voor! Daar spelen ze een vaak onzichtbare maar heel belangrijke rol, bijvoorbeeld als voedselbron voor vogels, vleermuizen en andere dieren, of als bestuiver van planten. We hebben echter nog geen duidelijk beeld van de verdeling van de nachtvlinderfauna over heel Nederland. Per gemeente varieert het aantal waargenomen soorten van slechts 4 (Oegstgeest, Zuid-Holland) tot maar liefst 1349 (Bergen, Noord-Holland). Die variatie wordt niet alleen sterk bepaald door landschapelijke verschillen maar ook door de mate van inventarisatie. Sommige gebieden zijn nu eenmaal goed geïnventariseerd, andere matig en weer andere onvoldoende.

 De berekeningen met betrekking tot nachtvlinders zijn gedaan aan de hand van het databestand Noctua van de Werkgroep Vlinderfaunistiek en De Vlinderstichting, waarvan Dr. W.N. Ellis de hoofdbeheerder is.

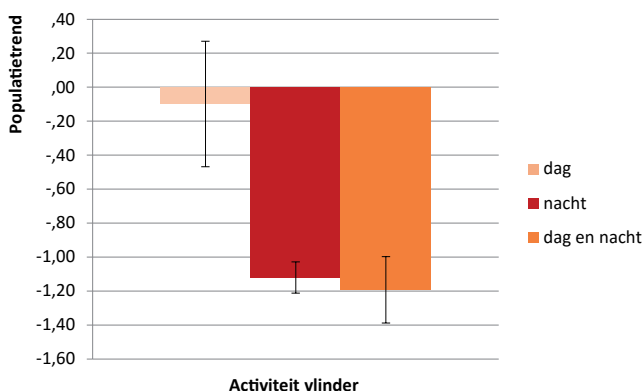

Achteruitgang en kunstlicht

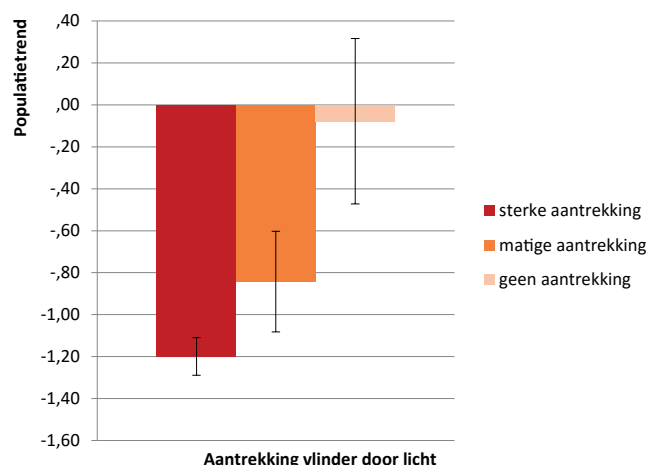
Onze nachtvlinderfauna staat onder zware druk. Een groot aantal soorten is de laatste decennia achteruitgegaan. De voorlopige Rode Lijst laat zien dat 60% van 741 inheemse macronachtvlinders over een periode van dertig jaar in meer of mindere mate bedreigd is. Een van de mogelijke oorzaken van de achteruitgang van nachtvlinders is een sterke toename in het gebruik van kunstlicht, ook wel lichtvervuiling genoemd. Al dat kunstlicht is niet goed voor nachtvlinders. Veruit de meeste soorten zijn 's nachts actief. Die nachtactieve soorten gaan de laatste dertig jaar sterker achteruit dan dagactieve soorten. Nachtvlinders worden met name aangetrokken door licht met korte golflengte, namelijk het ultraviolette/blauwe spectrum. Daardoor steken ze minder tijd en energie in het zoeken van partners en voedsel. Het blijkt dat soorten waarvan de vlinders sterk worden aangetrokken door licht de laatste dertig jaar meer achteruitgaan dan andere soorten.

Het roodbont heide-uiltje (*Anarta myrtili*) is een dagactieve nachtvlinder die niet bedreigd is.

De trends van de meeste nachtvlindersoorten zijn negatief. Nachtactieve soorten doen het nog slechter dan dagactieve.

Nachtvlindersoorten waarvan de vlinders worden aangetrokken door licht doen het slechter dan soorten waarvan de vlinders dat niet worden.

Rood kunstlicht heeft een minder negatief effect op nachtvlinders dan groen.

Dit was 2015

“ 2015 was een jaar met uitzonderlijk veel trekvlinders. Een voorbeeld is de waarneming van de nooit eerder in Nederland waargenomen zuidelijke wikke-uil op 14 december. Een heel bijzondere waarneming zo laat in het jaar en tevens een prachtige afsluiting van het jubileumjaar 75 jaar Nederlands trekvlinderonderzoek. ”

Jippe van der Meulen

Rood of groen?

De Vlinderstichting participeert in een grootschalig onderzoek naar de effecten van verschillende kleuren licht op natuur (www.lichtopnatuur.org), waaruit blijkt dat kunstlicht de voorplanting van nachtvlinders op verschillende manieren verstoort. De uitstoot van seksferomonen door en het parings-succes van vrouwtjes worden negatief beïnvloed door kunstlicht, waarbij groen licht met de kortste golflengte een negatiever effect blijkt te hebben dan rood licht met de langste golflengte. Ook is bekend geworden dat de ontwikkeling van rupsen en poppen van nachtvlinders meer verstoord kan worden door groen dan door rood licht. Voorlopig komt in alle experimenten echter géén licht (donker dus) als beste naar voren.

Deze kennis en andere resultaten uit het nog lopende 'Licht op Natuur'-onderzoek moet in de toekomst worden gebruikt om gericht natuurvriendelijker verlichting toe te passen en, nog belangrijker, waar nodig verlichting te vermijden.

Deel van West-Nederland bij nacht. Foto gemaakt door ruimtevaarder André Kuipers (ISS030-E-81558, <http://eol.jsc.nasa.gov>)

Eikenprocessierups

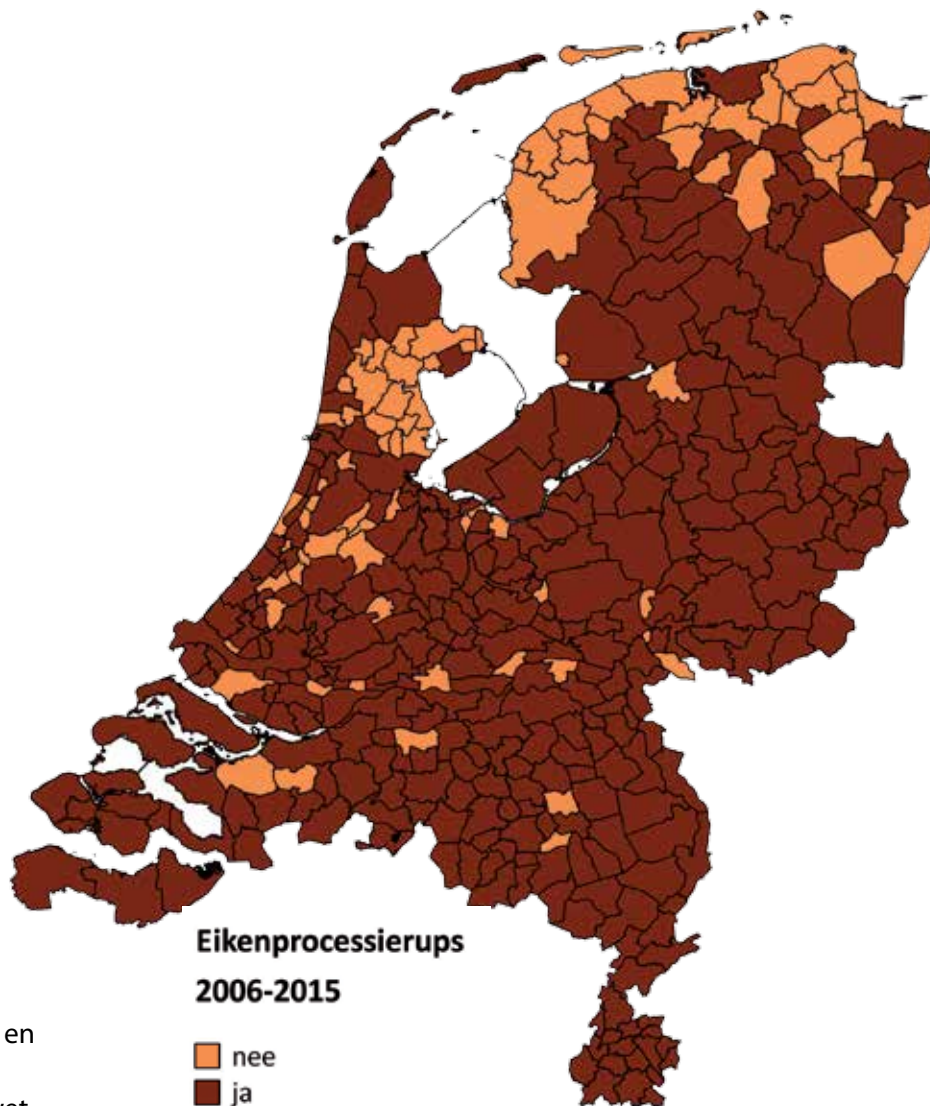
Veel Nederlandse gemeenten hebben te maken met de eikenprocessierups (*Thaumetopoea processionea*) die gezondheidsklachten kan veroorzaken bij mens en huisdier. Sinds de herkolonisatie halverwege de jaren '90 komt deze nachtvlinder inmiddels bijna overal in Nederland voor. In 306 van alle 390 huidige gemeenten (bijna 80%) is hij in de laatste tien jaar door vrijwillige waarnemers gezien, meestal als rups of vlinder. De soort breidt zich momenteel nog steeds uit ondanks het feit dat er veel geld en energie wordt gestoken in biologische, mechanische en thermische bestrijding.

Kaarten met beschermde en bedreigde vlinders

Om de neveneffecten van non-selectieve middelen, zoals het biologische middel Xentari (*Bacillus thuringiensis*) dat in principe alle vlinders doodt, zo gering mogelijk te houden, maakt De Vinderstichting voor gemeenten en provincies kaarten waarop wegen gemarkeerd worden waar beschermde en bedreigde vlindersoorten voorkomen. Vlindersoorten van de Flora- en faunawet zijn strikt beschermd; dat wil zeggen dat niets gedaan mag worden wat gevaar voor deze soorten inhoudt tenzij vrijstelling is geregeld. Bij aanwezigheid van Rode Lijst-soorten geldt de zorgplicht in het kader van de Flora- en faunawet. Dat wil zeggen dat men rekening dient te houden met deze vlindersoorten bij de afweging om al dan niet een bestrijding van eikenprocessierups uit te voeren met middelen die voor vlinders non-selectief zijn.

Bloemrijke wegbermen

De rupsen komen vaak voor in zomereiken langs wegen. Kruiden- en bloemrijke wegbermen zouden een eenvoudige en duurzame oplossing kunnen bieden, omdat ze leefgebied vormen voor natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups, waaronder sluipwespen, sluipvliegen, kevers, wantsen, zweefvliegen, gaasvliegen, mieren en spinnen. In opdracht van de provincie Gelderland onderzoeken De Vlinderstichting, Wageningen UR - Praktijkonderzoek Plant & Omgeving, Hellingman Biocontrole Onderzoek en Advies en Heem in de komende jaren wat

de effecten van wegbermen met lokale, inheemse bloeiende kruiden zijn op natuurlijke vijanden van de eikenprocessierups, de rups zelf en bloembezoekende insecten als dagvlinders en bijen.

Bloemrijke berm in Posterholt. Inzet: vlinder eikenprocessierups.

Biodiversiteit en bedrijven

De Vlinderstichting wordt steeds vaker door bedrijven om advies gevraagd om biodiversiteit in hun eigen omgeving te bevorderen. Dat kan deels door een terrein te vergroenen, maar ook door mee te denken over invulling van het duurzaamheidsbeleid.

Zo heeft ProRail nu faunavoorzieningen en Philips HC tijdelijke natuur, zijn er biodiversiteitsclinics gegeven en zijn er biodiversiteitsplannen gemaakt voor onder andere Brand, ABN-AMRO en Cofely. Een ander goed voorbeeld is de vergroening van Philips CL in Drachten, waar 1,5 ha klassieke tuin is omgezet naar functioneel groen voor de biodiversiteit, wat weer niet alleen tot draagvlak leidt maar ook tot een reductie van onderhoudskosten. Het uiteindelijke doel is dat zowel het bedrijf als de natuur er beter van wordt.

Een belangrijke boodschap voor het bedrijfsleven is dat vergroenen ook een ecologische functie moet hebben. Daarom hebben we met de firma Sempergreen een groen dak ontwikkeld waar vlinders hun

complete levenscyclus op kunnen voltooien. Op zo'n dak kunnen rupsen en poppen in het substraat overwinteren en zijn de juiste planten aanwezig waar vlinders nectar uit kunnen drinken en eitjes op kunnen leggen. Vergroening kan tegelijk ecologisch functioneel zijn en er gestructureerd uitzien, iets wat vaak belangrijk is voor bedrijven (zie voorbeeld Philips CL in Drachten). Door het bedrijfsleven wordt vaak gevraagd om instantvoorzieningen. Met Vivara is De Vlinderstichting producten aan het ontwikkelen voor gemeenten en bedrijven om concrete voorzieningen toe te passen die biodiversiteit bevorderen. Onze insectenspiraal, het vlinderdak, de vlinderrotonde en de idylles zijn daarom binnenkort verkrijgbaar als kant-en-klaarproduct.

Bij Philips kunnen de medewerkers tijdens hun lunch genieten van vlinders en bloemen. Dit zijte wordt in tegenstelling tot vroeger nu dagelijks gebruikt.

Op dit terrein is een wadi aangelegd, die wateroverlast moet verminderen en biodiversiteit oplevert. Het parkeerterrein is hierdoor ook gemaskeerd.

Green Deals

De Vlinderstichting is betrokken bij een aantal Green Deals, waaronder die van Tijdelijke Natuur en Groene Daken. Met de nieuwe Green Deal Infranatuur heb-

ben we als doel biodiversiteit te bevorderen langs de Nederlandse infrastructuur, in potentie het grootste natuurgebied van Nederland. In deze Green Deal werkt De Vlinderstichting samen met onder andere ProRail, Gasunie, Rijkswaterstaat, TenneT, Heijmans, Cofely, Waterschappen, Provincies en de Ministeries van Infrastructuur en Milieu en Economische Zaken, om knelpunten voor natuur op te lossen en biodiversiteit in businessmodellen op te laten nemen.

Bij bierbrouwerij Brand zijn iepen en lindes aangeplant.

Dit was 2015

“ De Green Deal Infranatuur gaat uiteindelijk meer natuur langs onze infrastructuur opleveren. Bijzonder is de samenwerking met verschillende overheden, infrabeheerders, ingenieurbureaus en bouwbedrijven. Dit initiatief kent zo veel positieve energie dat iedereen vóór de ondertekening eigenlijk al is begonnen.”

Albert Vliegenthart

De Vlinderstichting

De Vlinderstichting beschermt vlinders en libellen in Nederland. Sinds onze oprichting in 1983 hebben we ons ontwikkeld tot wat we nu zijn: een stabiele organisatie met een goede naam. Onze inkomsten komen uit donaties, giften en nalatenschappen van particulieren en vooral uit projectopdrachten. Wij voeren alleen opdrachten uit die bijdragen aan onze doelstelling. Een eventueel financieel positief resultaat wordt geheel besteed aan onze beschermingsdoelstelling.

Waar staan wij voor?

Vlinders en libellen zijn een onlosmakelijk onderdeel van de natuur. Daarom moeten ze overal waar ze thuishoren ook daadwerkelijk te vinden zijn. De Vlinderstichting wil dat Nederland weer een vlinderland wordt!

Wie kan helpen?

Iedereen kan helpen 'Nederland: vlinderland' te realiseren. Door uw eigen grond (van achtertuin tot natuurgebied) vlindervriendelijk in te richten en te beheren. Door aan ons door te geven welke vlinders en libellen u ziet en zo kennis te helpen ontwikkelen. Door, bijvoorbeeld via sociale media, vlinders onder de aandacht te brengen bij andere mensen. Door een donatie te doen aan De Vlinderstichting, waardoor wij nog beter kunnen werken aan vlinder en libellenbescherming.

Meer weten

Kijk voor meer informatie op onze website www.vlinderstichting.nl, meld u aan voor onze nieuwsbrief of volg ons op Facebook en Twitter.

Alle verspreidingsgegevens in deze Vlinderstand zijn gebaseerd op data uit de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF). Grafieken van populatietrends en indicatoren komen uit de landelijke meetnetten Vlinders en Libellen, een samenwerkingsproject tussen De Vlinderstichting en het CBS, in opdracht van het ministerie van Economische Zaken.